

СКЛАД І СТРУКТУРА ГАЗОНІВ ПАРКІВ ЛЬВОВА

Наведено систематичний склад флори трав'яного вкриття парків міста Львова. Встановлено ценотичну структуру партерних, звичайних садово-паркових, лучних і спортивних газонів у паркових насадженнях міста. Проведено кількісний розподіл природних і синантропних видів у газонному вкритті. Визначено участь традиційних та інвазійних видів у формуванні газонів Львова.

Ключові слова: флора паркових газонів, ценотична структура, природні та синантропні види, традиційні та інвазійні види, парки Львова.

Урбанізація природного середовища супроводжується значним антропогенним впливом на рослинне вкриття та призводить до неминучої заміни природних фітоценозів на штучні [1-3]. Формування комплексних зелених зон і створення садово-паркових ландшафтів в урбоекосистемах, які виконують насамперед середовищеві та рекреаційну роль, передбачають і формування трав'яного покриття – газонів. Газони, як елементи садово-паркового будівництва, заслуговують значної уваги стосовно їх екологічної, санітарно-гігієнічної, естетичної та господарської ролі у формуванні урбанізованих ландшафтів. Сучасні знання з газоознавства стосуються переважно, агробіологічних аспектів, а ценотичні дослідження газонів урбанізованих екосистем на сьогодні ще належно не здійснено та науково не узагальнено [1, 4].

Вивчали видовий склад та фітоценотичну структуру трав'яної рослинності газонів урбоекосистем у парках Львова, зокрема таких, як: Стрийський, культури і відпочинку ім. Б. Хмельницького, Погулянка, Левандівський, ім. І. Франка, Боднарівка та лісопарк Шевченківський гай.

Загальні геоботанічні описи газонних фітоценозів здійснювали за методикою маршрутних досліджень шляхом закладання тимчасових пробних площ [5, 6]. Видовий склад вищих рослин фітоценозів парків встановлювали відповідно до вітчизняної номенклатури назв і класифікували за екологічними (ценотичними) елементами [7, 8].

Внаслідок маршрутних обстежень, проведених протягом 2009-2011 рр., виконано 51 опис газонних фітоценозів парків Львова, що включає 49 описів декоративних газонів (9 партерних, 32 звичайних садово-паркових і 8 лучних) та 2 спортивних (футбольне поле) газони.

За проведеними дослідженнями, у складі флори газонів паркових екосистем Львова виявлено 108 видів вищих судинних рослин із 76 родів та 24 родин (табл. 1). Провідними за кількістю видів є такі родини: *Poaceae* (25 видів), *Asteraceae* (21 вид), *Fabaceae* (10 видів), *Rosaceae* (7 видів), *Polygonaceae* (6 видів) та *Brassicaceae* (5 видів).

Видовий склад газонів Стрийського парку (62 види) та парку Боднарівський (51 вид) значно багатший, ніж видовий склад газонів лісопарку Шевченківський гай (39 видів) та парків ім. Б. Хмельницького (38 видів), Левандівського (28 видів), Погулянки (33 види), ім. І. Франка (23 види) (табл. 1).

Табл. 1. Систематична структура флори газонів паркових екосистем Львова

Відділ	Клас	Кількість			
		порядків	родин	родів	видів
Стрийський парк					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	14	16	36	42
	<i>Liliopsida</i>	2	2	14	20
Парк ім. Б. Хмельницького					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	10	11	23	27
	<i>Liliopsida</i>	2	2	7	11
Парк Погулянка					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	10	10	18	21
	<i>Liliopsida</i>	3	3	9	12
Левандівський парк					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	11	11	18	21
	<i>Liliopsida</i>	2	2	6	7
Парк ім. І. Франка					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	11	12	16	16
	<i>Liliopsida</i>	1	1	5	7
Лісопарк Шевченківський гай					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	10	12	31	34
	<i>Liliopsida</i>	1	1	5	5
Парк Боднарівка					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	15	16	34	38
	<i>Liliopsida</i>	3	3	11	13
Загалом у паркових екосистемах міста					
<i>Magnoliophyta</i>	<i>Magnoliopsida</i>	17	21	57	79
	<i>Liliopsida</i>	3	3	19	29

У ценотичній структурі флори газонів паркових екосистем Львова переважають лісо-лучні, лучні, лучно-чагарникові та рудеральні види. Видове різноманіття лісових, лісо-чагарникових, лучно-болотних і болотних видів значно бідніше (табл. 2).

Серед 108 видів вищих судинних рослин, які складають фіторізноманіття досліджених газонів парків Львова, тільки 12 видів трапляються у всіх чотирьох типах газонного покриття паркових насаджень міста. Це, зокрема, такі види: деревій майже звичайний (*Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka), мітлиця пагоноутворююча (*Agrostis stolonifera* L.), стокротки багаторічні (*Bellis perennis* L.), грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.), костриця лучна (*Festuca pratensis* Huds.), розхідник звичайний (*Glechoma hederacea* L.), пажитниця багаторічна (*Lolium perenne* L.), подорожник великий (*Plantago major* L.), перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.), жовтець повзучий (*Ranunculus repens* L.), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Webb. ex Wigg.) та конюшина повзуча (*Trifolium repens* L.). Більш як половина видового різноманіття (55 видів) трапляються лише в одному з чотирьох типів газонів паркових насаджень міста.

Загалом, більшим біорізноманіттям трав'яного вкриття, що й закономірно, характеризуються звичайні садово-паркові газони (від 12 видів у парку ім. І. Франка до 52 видів у Стрийському парку). І тільки в парку ім.

I. Франка видове різноманіття партерного газону (18 видів) є дещо більшим, порівняно зі звичайним садово-парковим газоном (12 видів).

Табл. 2. Ценотична структура флори газонів парків Львова

Тип газону	Екологічний (ценотичний) елемент								Загальна кількість видів
	лісові	лісо-лучні	лісо-чагарникові	лучні	лучно-чагарникові	лучно-болотні	болотні	рудеральні	
Стрийський парк									
Партерний	1	3	2	11	5	-	-	12	34
Звичайний садово-парковий	2	7	6	13	6	3	1	14	52
Парк ім. Б. Хмельницького									
Партерний	-	2	-	6	1	1	-	3	13
Звичайний садово-парковий	1	4	2	12	8	1	-	7	35
Спортивний	-	3	-	7	1	1	-	3	15
Парк Погулянка									
Партерний	-	3	-	6	3	-	-	9	21
Звичайний садово-парковий	-	3	1	8	3	2	1	5	23
Лучний	-	1	-	9	2	3	-	3	18
Левандівський парк									
Звичайний садово-парковий	-	4	1	8	4	2	1	8	28
Парк ім. І. Франка									
Партерний	-	2	-	7	3	-	-	6	18
Звичайний садово-парковий	-	1	2	4	2	-	-	3	12
Парк Боднарівка									
Звичайний садово-парковий	-	7	1	14	9	3	2	15	51
Лісопарк Шевченківський гай									
Звичайний садово-парковий	-	3	-	4	3	1	-	6	17
Лучний	-	7	1	10	5	-	-	11	34

Кількість природних видів у газонах парків Львова змінюється у межах від 9 (парк ім. І. Франка) до 38 (Стрийський парк) вищих судинних рослин та є значно більшою, порівняно з кількістю синантропних видів – від 6 (парк ім. І. Франка) до 15 (парк Боднарівка) вищих судинних рослин (табл. 3).

У процентному співвідношенні види природної флори значно переважають над синантропними видами та у партерних газонах становлять 57,1-66,7 %, у звичайних садово-паркових – 71,4-80,0 %, у лучних – 67,6-83,3 % та у спортивних – 80,0 % від загальної кількості видового складу газонів.

Внаслідок значного антропогенного навантаження та недостатнього догляду участь інвазійних видів у формуванні газонів Львова є досить вагомою. Так, у партерних газонах парків міста відсоток інвазійних видів є найвищим: у парку ім. Б. Хмельницького – 76,92 %, у Стрийському парку – 88,23 %, у парку ім. І. Франка – 88,89 %, а у парку Погулянка – 90,48 % від загального видового різноманіття (табл. 4).

Табл. 3. Розподіл природних і синантропних видів у газонах парків Львова

Тип газону	Природні види		Синантропні види		Загальна кількість видів
	кількість видів	%	кількість видів	%	
Стрийський парк					
Партерний	22	64,7	12	35,3	34
Звичайний садово-парковий	38	73,1	14	26,9	52
Парк ім. Б. Хмельницького					
Партерний	10	76,9	3	23,1	13
Звичайний садово-парковий	28	80,0	7	20,0	35
Спортивний	12	80,0	3	20,0	15
Парк Погулянка					
Партерний	12	57,1	9	42,9	21
Звичайний садово-парковий	18	78,3	5	21,7	23
Лучний	15	83,3	3	16,7	18
Левандівський парк					
Звичайний садово-парковий	20	71,4	8	28,6	28
Парк ім. І. Франка					
Партерний	12	66,7	6	33,3	18
Звичайний садово-парковий	9	75,0	3	25,0	12
Парк Боднарівка					
Звичайний садово-парковий	36	70,6	15	29,4	51
Лісопарк Шевченківський гай					
Звичайний садово-парковий	11	64,71	6	35,29	17
Лучний	23	67,6	11	32,4	34

Табл. 4. Розподіл традиційних та інвазійних видів у газонах парків Львова

Тип газону	Традиційні види		Інвазійні види		Загальна кількість видів
	кількість видів	%	кількість видів	%	
Стрийський парк					
Партерний	4	11,76	30	88,23	34
Звичайний садово-парковий	8	15,38	44	84,62	52
Парк ім. Б. Хмельницького					
Партерний	3	23,08	10	76,92	13
Звичайний садово-парковий	10	28,57	25	71,43	35
Спортивний	6	40,00	9	60,00	15
Парк Погулянка					
Партерний	2	9,52	19	90,48	21
Звичайний садово-парковий	6	26,09	17	73,91	23
Лучний	10	55,56	8	44,44	18
Левандівський парк					
Звичайний садово-парковий	6	21,43	22	78,57	28
Парк ім. І. Франка					
Партерний	2	11,11	16	88,89	18
Звичайний садово-парковий	3	25,00	9	75,00	12
Парк Боднарівка					
Звичайний садово-парковий	10	19,61	41	81,39	51
Лісопарк Шевченківський гай					
Звичайний садово-парковий	1	5,88	16	94,12	17
Лучний	9	26,47	25	73,53	34

Проведені дослідження флористичного складу та ценотичної структури газонів парків Львова дають змогу зробити такі висновки:

- флора газонів досліджених паркових насаджень міста Львова представлена 108 видами вищих судинних рослин із 76 родів та 24 родин;
- газони Стрийського парку та парку Боднарівський характеризуються значним видовим різноманіттям, яке налічує відповідно 62 та 51 види вищих судинних рослин;
- у ценотичній структурі флори газонів паркових насаджень Львова переважають лісо-лучні, лучні, лучно-чагарникові та рудеральні види, що свідчить про зміну природних фітоценозів і значне антропогенне навантаження;
- частка природних видів у формуванні газонів парків міста (у партерних газонах – понад 57 %, у звичайних садово-паркових – понад 71 %, у лучних – понад 67 % та у спортивних газонах – понад 80 % від загальної кількості видів) є значно вищою, ніж частка синантропних видів;
- кількість видів традиційного використання у формуванні газонів є значно меншою, порівняно з кількістю інвазійних видів, особливо у партерних газонах, що вказує на значні антропогенні навантаження та неналежний догляд за газонами паркових насаджень міста.

На основі встановленого флористичного складу та ценотичної структури газонів парків Львова можливо проводити аналіз та оцінювали їх відповідності функціональному призначенню, прогнозувати подальший розвиток газонних фітоценозів, а також розробляти заходи з покращення декоративних властивостей та оптимізації структури трав'яного вкриття паркових насаджень урбанізованих екосистем.

Література

1. Кучерявий В.П. Урбоекологія / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 1999. – 359 с.
2. Кучерявий В.П. Фітомеліорація / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2003. – 540 с.
3. Голубець М.А. Вступ до геосоціосистемології / М.А. Голубець. – Львів : Вид-во "Поллі", 2005. – 199 с.
4. Марутяк С.Б. Еколого-фітоценотичні особливості газонів Львівщини/ С.Б. Марутяк// Праці НТШ: Екологічний зб. Екологічні проблеми природокористування та біорізноманіття Львівщини. – Львів : НТШ. – Т. VII. – 2001. – С. 273-281.
5. Андреев Н.Г., Теория и практика луговодства/ Н.Г. Андреев, М.Н. Тюльдюков. – М. : Изд-во "Россельхозиздат", 1977. – 270 с.
6. Вальтер Г. Общая геоботаника / пер. с нем. Перевод и предисловие Еленевского А.Г. / Г. Вальтер. – М. : Изд-во "Мир", 1982. – 264 с.
7. Визначник рослин України / за ред. Д.К. Зерова. – К. : Вид-во "Урожай", 1965. – 878 с.
8. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. – К. : Фитосоцицентр, 1999. – 548 с.

Генк Я.В., Марутяк С.Б. Состав и структура газонов парков Львова

Показан систематический состав флоры травяного покрытия парков Львова. Установлена ценотическая структура партерных, обыкновенных садово-парковых, луговых и спортивных газонов в парковых насаждениях города. Проведено количественное распределение природных и синантропных видов в газонном покрытии. Определено участие традиционных и инвазионных видов в формировании газонов Львова.

Ключевые слова: флора парковых газонов, ценотическая структура, природные и синантропные виды, традиционные и инвазионные виды, парки Львова.

Genyk Ya.V., Marutyak S.B. The lawn composition and structure in Lviv parks

Demonstrated systematic composition of flora of Lviv city parks grass covering. Defined coenotic structure of parterre, common garden-park, meadow and sports lawns in the park green plantations of the city. Made quantitative distribution of natural and synanthropic species in Lawn cover. Defined part of traditional and invasive species in the formation of lawns of Lviv city.

Keywords: flora of park lawns, coenotic structure, natural and synanthropic species, traditional and invasive species, parks of the city of Lviv.

УДК [581.9+712.03](477) Аснір. Г.В. Денисова¹ – НЛТУ України, м. Львів

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІТОЦЕНОЗІВ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНИ

Висвітлено історію досліджень палацово-паркових комплексів України та розвитку паркової фітоценології. Визначено головні завдання досліджень рослинних угруповань та основні поняття фітоценології. Обґрунтовано необхідність вивчення фітоценотичної структури для відновлення та реконструкції насаджень старовинних палацово-паркових комплексів країни.

Ключові слова: фітоценотична структура, рослинне угруповання, палацово-парковий комплекс.

Палацово-паркові комплекси України завжди привертали до себе увагу письменників, художників, краєзнавців, мистецтвознавців, архітекторів, істориків, ботаніків і дендрологів. Найдавніші описи палацово-паркових ансамблів висвітлено у праці О. Пшездзєцького "Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów" (Wilno, 1841) та у працях Т. Стецького "Wołyń pod względem statystycznym" (Т. 1., Lwów, 1864), "Z boku i stepu. Obrazy i pamiątki" (Kraków, 1880). Відомості про палацово-паркові комплекси наведені в іконографічних роботах XVIII-XIX ст. Н. Орди, А. Лянге, В. Ріхтера, М. Яблонського, Ю. Вільчинського та М. Стенчинського.

Картографічне розташування палацово-паркових комплексів зафіксовано на карті Ф. фон Міга (1779-1782 рр.), де вони відрізняються від інших будівель більш опрацьованою планувальною структурою, а також на карті К. Куммерсберга (1855 р.), де палацово-паркові комплекси мають умовне позначення. Архітектурно-ландшафтний уклад палацово-паркових комплексів відображають кадастрові карти населених пунктів, які виконала в масштабі 1:2880 у 1830-1860 рр. Крайова земельно-податкова комісія з метою впорядкування оподаткування земельної власності. На цих картах зафіксовано будівлі та споруди, водойми та зелені насадження, межі поселення окремі володіння і характер використання землі.

Найбільш обсяжним зібранням матеріалів про палацові комплекси та їх складові елементи є десятитомне видання Р. Афтаназі "Матеріали до історії резиденцій", у якому наведено їх історичну, архітектурну, культурологічну та паркознавчу оцінку, використано багатий ілюстративний матеріал і

¹ Наук. керівник: доц. Я.В. Генк, канд. с.-г. наук